

Stakeholder Engagement Support Project and Recommended Action Plan for the American Samoa Ocean Planning Process

Poloketi Soosoo Tau'au a Sui Lagolago ma le
Fuafuaga Faataatia ua Fautuaina mo le
Fuafuaga tau le Sami o Amerika Samoa

Prepared by Scott McCreary, Ph.D., CONCUR Inc., Keith Mattson, President,
Keith Mattson LLC and Meredith Cowart, Associate, CONCUR Inc.
Final Report July 6, 2017

Lipoti Faai 'u Iulai 6, 2017

1. 'Oto'otoga o le Ripoti Aloaia

A. Tala'aga ma le Autu o le Poloketi Soosoo Tau'au a Sui Lagolago

O loo faagasolo se fuafuaga faataatia mo le sami o Amerika Samoa lea ua lua tausaga talu ona amatalia i lalo o le faamalu a le Komiti Fuafua a Itulagi o Atumotu o le Pasefika (Pacific Islands Regional Planning Body) (PIRPB). O lea vaega e Fuafuaina Sami o Amerika Samoa, e i lalo o le Komiti a itulagi, ma sa faavae ina ia atina'e ai le Fuafuaga o le Sami o Amerika Samoa mo le Teritori (American Samoa Ocean Plan) (ASOP). E aofia i le Vaega a Amerika Samoa sui o le komiti a Atumotu o le Pasefika ma isi sui faaopoopo mai Amerika Samoa ma matagaluega a le Feterale, o loo vaaia alaga'oa o le sami ma ona galuega e aofia ai fefaatauaiga, faiga faiva, tulaga lelei o le siosiomaga, ma fuafuaga. Sa faatonuina e le ASOP ma le PIRPB lenei poloketi in ia faatautaia se su'esu'ega tuutuu i le loloto mo Sui Lagolago o loo iai naunautaiga i mataupu tau le Fuafuaga o le Sami i Amerika Samoa, ma tuuina mai ni faamatalaga i le ASOP. Sa faatupeina lenei poloketi i se foa'i tupe mai le faalapotopotoga Faavae a Gordon ma Betty Moore ma pulea e le faalapotopotoga Faavae o le Udall i lona ofisa e feagai ma le Fofōina o Faafitauli tau le Si'osi'omaga (Udall Foundation's U.S. Institute for Environmental Conflict Resolution) (USIECR).

O le 'auga atoa o le poloketi aua Fuafuaga mo le Galulue Faatasi o Sui Lagolago, ina ia mafai e le ASOP ona galulue e faatāua le vaaiga, initeresi, atugaluga ma faautuaga mai vaega o loo faatautaia le Fuafuaga o le Sami i Amerika Samoa. O sui o le vaega faufautua e aofia ai le Susuga ia Keith Mattson (Managing Principal a le CONCUR Inc., Berkley, Kalefonia) ma Keith Mattson (Peresitene, Keith Mattson, LLC, Honolulu, Hawaii) o loo auiliilia ma faatalanoaina Sui Lagolago e aofia ai totino o le ASOPT, faauluuluga o alalafaga o motu o Tutuila ma Manu'a, ma nisi o tagata e fia auai i le Fuafuaga o le Sami. Sa lagolagosua ma fesoasoani i le vaega Meredith Cowart mai le CONCUR faatasi ai ma le Auaunaga o Faaliliuga ma se tuualalo i ala e uia faaleaganuu mai ia Okenaisa Fauolo, Faatonu o le ofisa o Aoaoga ma Suesuega Samoa ma sui mai le Kolisi Tuufaatasi o Amerika Samoa.

Sa faatautaia lenei Poloketi mo Fuafuaga mo le Galulue Soosootau'au o Sui Lagolago mai le va o Fepuari ma Iuni, 2017 ma o loo aofia ai sini nei:

1. Faamautu ia Autu ma Sini mo le Fuafuaga o Sui Lagolago
2. Faailoa avanoa ono maua ma ni pa puipui i le solo lelei o le galulue soosootau'au ma Sui lagolago
3. Saili finagalo o sui lagolago i faagasologa o fuafuaga o le sami.
4. Atiina'e se Fuafuaga Faataatia mo Sui Auai ia iloga ona galulue faatasi e aloa'ia sini ma faamoemoega o Fuafuaga o le Sami a le ASOPT.

O nei faamoemoega sa faataunuuina i ni fonotaga eseese ma ta'ita'i togia ma ē sa maua mai ai faamatalaga, ma faatalanoaga a vaega ma tagata ta'ito'atasi e 36.

B. Faaiuga Tāua mai Soālaupulega ma Faatalanoaga

Sa maua mai e i matou finagalo o sui lagolago mai talanoaga ma faatalanoaga faatulaga mai totino o le ASOPT, pulenuu ma isi ta'ita'i o alalafaga filifilia, ma sui mai mataupu tau faigā faiva ma e iai se naunauta'iga i le autū. O se vaega o faai'uga na maua mai, ua mae'a ona faavasega i 'autū i le pito i lalo. O nisi faamaumauga auiliili e maua i Vaega 4, 5, ma le 6 o le Ripoti. E tatau ona silafia o nei faamaumauga, o se tuufaatasiga tonu o faai'uga

sa alia'e mai faatalanoaga eseese o Sui Lagolago, ma ē le'o tuuina atu o se atoaga o finagalo faaalua uma.

Lamatiaga mo le Sami

- O ni lamatiaga taatele ua matauina o le faalapisi, tafega mai sōloga, ma vai ua faalegaina mai suavai lafoa'i ma masini tāmea.
- Pa'emā o 'Amu o se tasi o lamatiaga, ae sa eseese finagalo pe faafia ona tupu ma le umi e aafia ai.
- Sa matou faalogoina finagalo eseese i le mataupu o le soona fāgota o i'a. Fai mai faauluuluga o alalafaga e le'o tupu lea faafitauli i totonu o o latou nuu (e ese mai fagotaga nanā/faagaoi mai fafo), ae o faatalanoaga ma le malo ma Sui Lalolago o loo fai ma sui o vaega tetele e faatāuaina le mataupu, sa ripotia le matuā so'ona fagotaina o gataifale.
- O le fagotaina faagaoi o nofoaga o faiga faiva i le gataifale o se tasi lea o faafitauli pito tugā na faailoa mai e nisi o alalafaga.
- E ui sa aofia i faafitauli o le tuana'i le faaaogaga o fanai'a ma vailaau 'o'ona e fagota ai, ae na faaalua e i latou sa faatalanoa le faaitiitia o lenei faafitauli. E faapena fo'i le ripotia mai o otaota o pa puua ua faaitiitia ona ua nofo malamalama tagata i aafiaga, ma ua faamalosi fo'i tulafono o lea faafitauli.
- O nisi atugaluga sa faaalua e faatatau i suāuu ma kesi o loo masa'a atu i le sami.

Mata'ituina Suiga i le Si'osi'omaga o le Sami 'ona o Suiga o le Tau

- Faatupula'ia le tafua o nofoaga o le talafatai, ma ua tele naua matāfaga sa ripotia mai ua tafi'esea ai nisi o nuu, faapea ai ma le faaleagaina soo ma le faaumiumi o le faaleagaina o 'amu.
- Suiga o tulaga faitino ona o le suiga o le tau, e aofia ai le siitia o le mafanafana o le sami, maualuga o le sua a le tai, malolosi atu o galu fetafea'i, ma afā malolosi atu.

Atugaluga o Alalafaga mo le Maloloina ma tulaga lelei mo se taimi umi o Alaga'oa o le Sami

- O le tele o popolega i Sui Lagolago sa faatalanoaina aua Alagaoa o le Sami ma le Taua mo le Ola lelei i se Taimi umi e aofia ai:
 - Tulaga ola o Amu
 - Lapisi e o'o atu i le sami
 - Mafai ona tumau mo se taimi umi fagotaga o i'a mo Fefaatauaiga ma Kamupani I'a
 - Maua pea le avanoa e fāgota ai i'a mo taumafataga aiga
 - Tafua o le matafaga
 - Otaota Lafoa'i mai Tane

Taua mo le Tamaoaiga o Vaega o Faiga Faiva

- O ituaiga fagotaga faapisinisi e iai neti faapitoa ma laina uumi faimaunu, ma galuega a le Matagaluega o le Uafu o Pago Pago na faatulagaina o vaega tāua i le tulaga tau faiga faiva mo le tamaoaiga o Amerika Samoa.
- Sa faatulaga fagotaga i alia e feoloolo le taua
- O Meli La'upasese ma Faletalimalo sa faatulaga e itiiti atu lo latou tāua

Fautuaga mo le Faiga o Fuafuaga o Sui Lagolago

- Na fautuaina e i latou mai alalafaga ma le lautele o sui lagolago le tatau ona galulue faatasi o le ASOPT ma le OSA le auai o pulenuu ina ia mafai ona ofi atu i saofaiga faifaai'uga i alalafaga.
- O isi fautuaga e aofia ai:
 - Faatino galuega a nuu ma isi o matagaluega a le malo
 - Faaitiitia fonotaga lautetele (e pei o Fonotaga Resitala a le Feterale)
 - O Ekalesia ma Aoga o isi nei filifiliga faaopoopo mo le galulue faatasi
 - Sailia ma galue ma isi e lagolagoina le fe'au i vaega eseese o le atunuu
 - Ia faamautinoa mea faaaogā ma faatalanoaga e faatino i le gagana Samoa pe a feagai ma potopotoga i le lotoifale.
 - Alo'ese mai faiga faapulepuletutū i le faiga o faavae poo se porokalama
 - Faataua aoaoga e faatatau i faafitauli ma fofō, ma faamalamalama pe faapefea ona fesoasoani fofu mo tupulaga o le lumana'i

Matagaluega e ta'ita'ia le Fuafuaga mo le Galulue Faatasi o Sui Lagolago

- Sa tele ina fautuaina le filifiliga o le DMWR e avea ma matagaluega talafeagai e ta'ita'ia le Galulue Faatasi o Sui Lagolago, ma le lagolagosua a le OSA ma le AS EPA

Tali faaopoopo mai Totino o le Fuafuaga o le Sami o Amerika Samoa

- O le tele o totino o le ASOPT sa ripotia mai o le lautele o le atunuu o loo iai le manatu sesē e lē muta alaga'oa o le sami (e pei o i'a). Sa faaalua e nei totino o lenei ituaiga mafaufauga ua faaopoopo atu i le lē fiafia i tulafono a faalapotopotoga e manatu le lautele e lē mana'omia.
- I totonu o ofisa i le lotoifale, o le lē lava o le faatupega ma tagata faigaluega e taita'ia mo se taimi umi le faamoemoe, ua avea ma tulaga e taofiofi ai le faatinoga o le Fuafuaga o le Sami.
- O le Fuafuaga ASOP e tatau ona u'unaia e ofisa o le malō o Amerika Samoa (nai lo le Feterale), ma le galulue faatasi ma le OSA ma faauluuluga o Nu.

Manatu Faaopoopo mai Faauluuluga o Nu

- E pei ona matauina, sa ripotia mai e nisi o faauluuluga o nuu, e le'i iai lava se matagaluega a le malo na fesiligia so latou finagalo e uiga i se Fuafuga o le Sami poo mataupu e fesoota'i ma le Fuafuaga o le Galulue Faatasi o Sui Lagolago.
- O le tele o nuu ua faatapulaa le fagotaina o le aau i tagata o nuu
- O loo matuā atugalū ē na faatalanoa mai Ofu ma Olosega i le tafi'esea o matafaga ma lamatiaga e ono tula 'i mai galulolo ma isi galu malolosi ma afā
- Sa faaalua e sui o le nuu o Ta'ū, latou te le'o moomia ni tulafono mai fafō poo tulafono faamalosiā mai ofisa i le teritori ma le feterale.

Tali faaopoopo mai isi Sui Lagolago

- Ua faailoa mai e nisi na faatalanoa o nisi tagata lautele atonu e le'o suia mai e pulenuu, ma o loo iai pea le moomia e aapa atu iai i nisi auala (e pei o le talosagaina o matai taua e faatalanoa popolega tau le sami ma o latou lava aiga).

- Sa matou mauaina le fautuaga malosi ina ia auai le Fono Faitulafono i faagasologa a le ASOP
- se tasi o finagalo e faapea, talu ai e aoga faiga Faapolenisia i le puipuiga o aau amu, e tatau i pulega o le taimi nei ona a'oa'o mai ia faiga.
- E toatele o loo nofo pogisa pea i aafiaga o gaoioiga a tagata taitoatasi i le sami.
- E iai nisi sa faatalanoa na faailoa mai le lē lava o le faamalosiga o le tulafono i totonu lava o matagaluega a le malo.

C. Fautuaga/Fuafuaga o le Galulue Soosootau'au o Sui Lagolago

E fitu fautuaga lautele ua matou tuuina atu i le ASOPT mo le galulue soosootau'au ma Sui Lagolago, ma faatinoga ma'oti i lalo o ia fautuaga. O loo 'oto'oto atu i lalo, ma faalautele auiliili atu i le Vaega 8 o lenei ripoti. E taua tele ona fai fuafuaga i Fautuaga 1 ma le 2 ae le'i aga'i atu i fautuaga o totoe. E ui ua tele se galuega ua faatino i le ASOP, e tatau ona faamalosia le faasologa o a latou lava fuafuaga i le lotoifale ae le'i faaauaua le galulue soosootau'au ma Sui lagolago. O fautuaga o totoe e tatau ona silasila iai o se tuufaatasiga o ni auala eseese. O nei fautuaga e taua tele a o se fesoasoani i le ASOPT 'ia iloga ona galulue faatasi ma matagaluega o le malo o Amerika Samoa ma Faauluuluga tofia o alalafaga, ma e fautuaina le ASOPT ina ia taga'i toto'a iai i lona atoaga.

1. Ia saga atiina'e ma faama'oti taitaiga manino ma faamaoni ia atili aloa'ia ai le Faagasologa o le Fuafua o le Sami.

Galuega Fautuaina:

- A. Faatulaga taitaiga manino mo le ASOPT i ofisa o le malo o Amerika Samoa ina ia manino i Sui Lagolago uma o loo tele se lagolagosua mai le lotoifale i le faatautaiga o le fuafuaga, ma le loto malie atoa ma le mafai ona faatino le ASOP.
- B. Faamanino matafaioi o matagaluega a le feterale ma paaga tumaoti i le ASOPT e pei ona lagolagoina ma fesoasoani iai sui ina ia ave lea ma se poloketi mo le lautele.

2. Faaleleia Atili ma faailoa se mafuaaga manino ma le faatosinaloto mo le Fuafuaga o le Sami o Amerika Samoa.

Galuega Fautuaina

- A. Ia matua'i iloilo lelei matafaioi o matagaluega a le teritori ma le feterale ma a latou tiute o loo fesoota'i ma le fuafuaga o le sami ma pulega o alaga'oa o le sami ma faatautaia se suesuega ina ia iloa ai mea o loo moomia e le Fuafuaga o le Sami e le'o lava tapena iai.
- B. Tusia lelei se faamatalaga i le autu mo le ASOP e mafai ai ona auiliili vaega moomia o faamoemoe e tali atu iai e felata'i ma porokalama ma fuafuaga a le

Feterale ma Amerika Samoa. E tatau i lenei faamatalaga ona lagolago ma faataua faamuamua ma matafaioi a matagaluega taitasi o loo auai.

- C. Ia fesootai manino atu le faamoemoega o le ASOP i Sui Lagolago

3. Atiina'e ma faaoga auala eseese ma metotia mo Faasoia i le Lautele

Galuega Fautuaina:

- A. Faailoa vaega pito taua mo le auai o vaega eseese o sui lagolago (poo suitofia mo Sui lagolago), i vaega o loo mausali ma mataupu e talafeagai ai, ina ia faaoga ai faamatalaga ua maua mai.
- B. Filifili se komiti lagolago mo totino o le ASOPT o loo iai le poto masani e faatautaia ai galuega aua faasoia lautele i alalafaga o le atunuu ma nisi o Sui Lagolago eseese i Amerika Samoa. E tatau i le nei komiti ona fautuaina le taimi ma isi vaega taua o le Fuafuaga o le Galulue Faatasi a le ASOP.
- C. Fautuaina le vaaia o se sui se to'atasi pe to'alua mai ia vaega o Sui Lagolago ina ia fesoasoani ma mata'ituina le taimi ma le auala lelei e faaoga pe a fesoota'i ai ma sui lagolago o loo latou galulue faatasi.
- D. Ia iai e tomai i le gagana ma aganuu Samoa, e talafeagai mo manaomia faapitoa e fuafua ma faatautaia fesootaiga ma sui lagolago.
- E. Faatāua auala e iloga ona aogā ma 'alo'ese pe faaitiitia le faaoga o metotia lē taua tele. O auala e faaleaoga tele e aofia ai 'fonotagata lautele' tetele, ma fesili e imeli pe faatumu i le initaneti.

4. Soosootau'au ma le Ofisa o Mataupu Tau Samoa ma Ofisa Tofia ia galulue ma alalafaga

Galuega Fautuaina:

- A. Ua iai sui o le OSA i totonu o le ASOPT. Ia faamalositia le vafealoai o ta'ita'i o le ASOPT ma ta'ita'i o le OSA ma ia fai ma tuuina tala lata mai i fonu a pulenuu e uiga i le fuafuaga a le ASOP a o faagasolo.
- B. Faia se aoaoga taua, pe faasolo ni vasega laiti, mo pulenuu e uiga i vaega taua e tatau ona faaalua i totonu o le ASOP.
- C. Faatulaga faasoia i tua i pulenuu e fua i nofoaga o alala ai e ala i le fonu o komiti lagolago o taitai tofia mai nuu felata'i e faaoga faatasi aua ma isi alagaoa o le sami ma fesoasoani iai e mataitū faafitauli maoti ma fofō e fo'ia ai. Mo se laasaga i le lumana'i, e mafai ona filifilia e nei vaega ma'oti se sui o pulenuu e avefa ma sooupu i le ASOPT.
- D. Fuafua lelei ma faatino ni aoaoga mo le teritori i mataupu tugā o le sami e faailoa atu ai faamatalaga lata mai i se faatulagaga ma'oti, ma faatino aua le tonu ma tuuina mai komiti e tatau ona iai i ia matagaluega eseese.

5. Faatulaga ni mafuaaga faaootialoto a o ni tauī faatosinaloto mo ofisa i le teritori ma le feterale, vaega tau pisinisi, faiaoga, saienitisi, ma ē i le faiva mo tagata tafafao ia matua 'auai ai i le faagasologa o le Fuafuaga o le Sami.

Galuega Fautuaina:

- A. Faatulaga mataupu tau le sami ia fesootai le galulue soosootauau i faafitauli iloga ma ni fofō e maua mai
- B. Faaaoga faaiuga mai lenei Poloketi e faailoa ma aga'i tonu ai i atugaluga sili mai Sui lagolago eseese.
- C. Ia mautinoa ona fesootai nisi faasoa mulimuli atu i taumafaiga ua mae'a faataatia i vaega o sui auai.
- D. Faailoa ma faamautū le faamuamua ma matafaioi a ofisa totino a le ASOPT e tusa ma le faatinoga o le Fuafuaga o le Sami. Faailoa avanoa e uunaia ma galueaiina ai taumafaiga o iai a ofisa taitasi e ala i le faiga faapaaga ma isi ofisa.
- E. Faailoa auala e mafai ai ona atinae le Fuafuaga o le Sami ia fesoasoani ai i ofisa i le atunuu e siitia o latou tulaga aua talosaga mo fesoasoani tau tupe. Faamatala atu na penefiti i ofisa i le lotoifale ma isi Sui lagolago. Atinae le Fuafuaga o le sami ia faatulaga lelei ai ofisa i le lotoifale e tauva mo avanoa tau faatupega.

6. Fuafua mo mea e ono alia'e ma fo'ia ia faafitauli e feagai ma le Vaega Lagolagosua a Sui Lagolago

Galuega Fautuaina:

- A. Taga'i toto'a i le faailoa o ni sooupu/faufautua faatuatuaina ma iloa e tagata ia maua mai loto o sui lagolago e le o auai.
- B. Ia faatulaga ia lava le taimi e faatino ai le galulue faatasi ma sui o Manu'a aua ni suiga o taimi malaga e ono tula'i mai.
- C. Ia taga'i i le tuufaatasia o taumafaiga aua le galulue faatasi ma Sui lagolago mai Manu'a ma nisi asiasiga a ofisa eseese i Manu'a.

7. Ia taga'i i le faaaogaga o le metotia Sailiga O Mea Faamaonia (Joint Fact Finding JFF) e tali atu ai i ni itu e matua feteenai ai ma le mautonu ai i fuafuaga tau alagaoga o le sami ma le talafatai.

Auga o Aute: Joint Fact Finding (JFF) poo le Metotia e Saili ai Mea Faamaonia o se metotia e faatasia ai sui auai eseese i se faafaletui lē faaitu'au e faasoa faamatalaga, ma faatino ni fetufaiga e faavae i pine faamau. O le JFF o se metotia e iai le tagata e faatautaia. A potopoto loa, ona faatulaga lea e sui auai fesili taatele ona galulue lea e saili ma faauiga mau faamaonia. E faatino faaaauau lenei faiga e le JFF ae le o se fonu se tasi mo tagata lautele, ma e faia i se faafinauga faaaloalo e faavae i mau faamaonia. E faatino

felafolafoaiga i se vaitaimi e faaaoga ai se faatulagaga sailiili pulea e faataua ai le fetufaa'i i mataupu tupito faasaienisi, ma ma'ale'ale i le tulaga faaupufai o malo. E matua talafeagai le JFF pe a iai ni feeseeseaiga moni i aafiaga faatekinale ma le faasaienitisi o ni gaoioiga faatino. E LĒ talafeagai le JFF pe a iai feeseeseaiga tau tagata lava ia, faaleaganuu, faalelotu, poo talitonuga faapolitiki o laualuga i gaoioiga faatino.

E mafai ona faaaoga le JFF o se vaega o le faagasologa o le Fuafuaga ASOP ia atinae ai se malamalama lautele ma faasaientisi o mataupu tau le fuafuaga o sami. O se faataitaiga, na mafai ona tau atu la matou vaega i feeseeseaiga, lē malamalamaa'i poo le le lava o faamatalaga e faatatau i nisi o mataupu e aofia ai:

- Tulaga o le aofaiga o i'a eseese
- Tulaga o a'au 'amu ma aafiaga o le suiga o le tau
- moomia ma aafiaga o taligalu